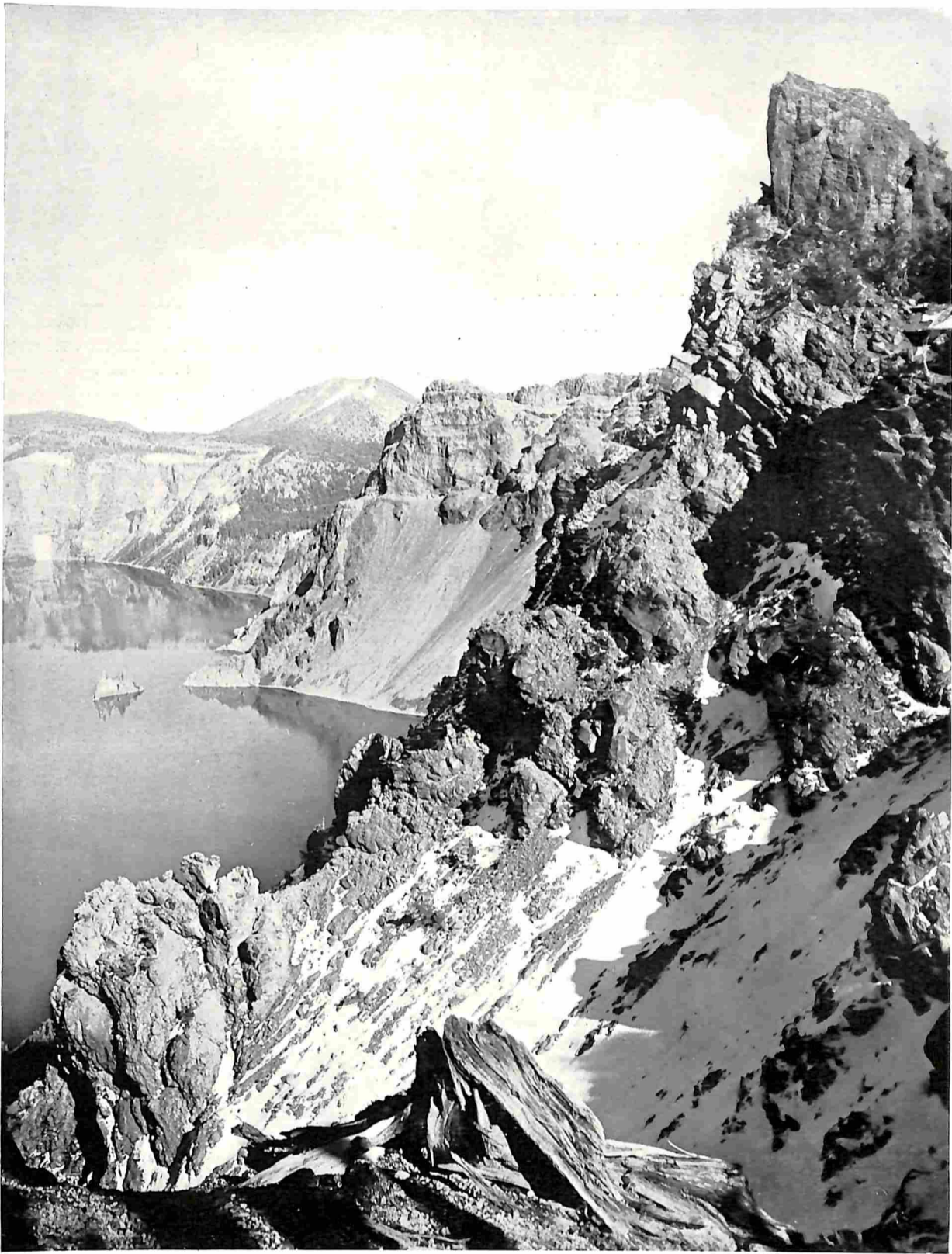

BUITEN

21^E JAARGANG N^O. 27.

ZATERDAG 2 JULI 1927.

DE MOUNT SCOTT IN HET CRATER LAKE NATIONAL PARK.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE MOUNT SCOTT IN HET CRATER LAKE NATIONAL PARK (ILLUSTRATIE)	BLZ. 313
EEN STORMNACHT, DOOR UNA (I)	BLZ. 314
DE OUDE TUINEN DER GROOT-MOGOLS (GEÏLL.), DOOR JENNY VISSER—HOOFT	BLZ. 316—319
REISBRIEVEN, DOOR GUY DE VOS	BLZ. 319
IN HET LANDELIJKE VAN JAVA (GEÏLLUSTREERD), DOOR D. V.	BLZ. 320
DE BROERENKERK TE ZWOLLE (GEÏLLUSTREERD), DOOR J. GEESINK	BLZ. 321
VIJFTIG JAREN BAYREUTH (GEÏLLUSTREERD), DOOR SIEGFRIED WAGNER	BLZ. 322—323
HEERSCHERS VAN FERRARA, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (22).	BLZ. 323
GEWELVEN ONDER DEN STADHUISTOREN TE SLUIS (ILLUSTRATIE)	BLZ. 324

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beteeftdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

EEN STORM-NACHT

DOOR
UNA.

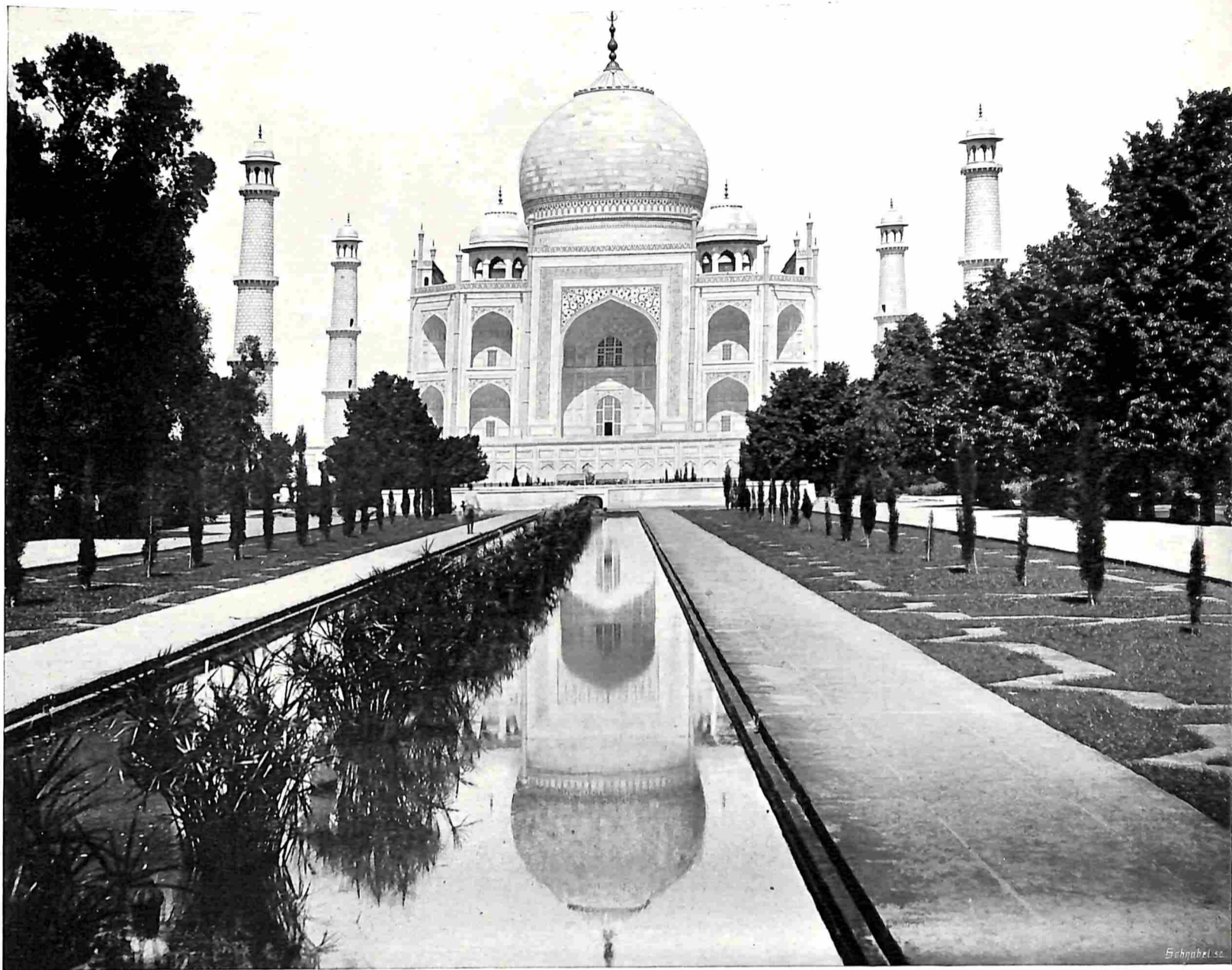
JOANNA keek in de schemering naar buiten. De wind blies krachtig en zij had al lang zijn stem gehoord in het riet langs het moeras en in het sissen van het getij — het was bijna vloed — dat over de zandbanken stroomde. In de schemering was de lucht vol beweging; bladeren dwarrelden op in de verste hoeken; stroohalmen, weggeblazen van den een of anderen hooiopper ver in het binnenland, vlogen voorbij; de kale boomen buiten den beschermenden muur zwaaiden rillend heen en weer en bogen zich dan plotseling voor een rukwind, die er doorheen blies. De deur, die Joanna vasthield, werd uit haar greep losgerukt, ver achter haar gezwaaid, en met een slag dichtgegooid. Een oogenblik bleef zij staan met haar gezicht naar de zee gekeerd; haar haren waren nat van de schuimvlokken, die over de zee werd vlogen. De wind, die achter den molen kwam aanschieten, was ijskoud. Met groote moeite deed zij de deur weer open en ging het oude gebouw weer binnen — alles wat van den molen was overgebleven — al het overige was weg, de molenaar was weg evenals zijn mooie jongste dochter; alleen Joanna was gebleven, eenzaam, een vrouw, die haar eerste jeugd voorbij was. Zij sloot de deur, of beter gezegd, die werd haar uit de hand geslagen. Zij deed den grendel erop ofschoon dat eigenlijk niet noodig was, want slechts zelden kwam iemand haar storen en zeker niet bij zulk weer in dit jaargetijde. Zij liep de kamer door; een gezellig vertrek, zeer zindelijk. Kopjes en borden stonden op de planken boven den schoorsteenmantel; een leuningstoel was voor een breeden haard getrokken, die in het oorspronkelijke gebouw was gemetseld. Slechts de ladder, die tegen den muur stond en de wijde opening erboven spraken van het vroegere gebruik in den molen; dat en de flauwe, aangename geur van meel, die nog in het vertrek hing. Joanna pookte het vuur op en de zwarte kat, die ervoor lag, begon te spinnen bij de toenemende warmte. „Er komt nog meer

wind”, sprak zij tot het dier en het ging overeind zitten om te luisteren. Een tijd lang bleven zij zoo zitten; de kat overeind voor het vuur, ernstig voor zich uit kijkend; zij in den stoel, haar handen gevouwen, maar haar blik gespannen terwijl zij luisterde naar den toenemenden storm. Het werd donkerder: de duisternis kwam vroeg maar langzaam. De schaduwen werden dieper in de kamer, het gapende gat in de zoldering werd onzichtbaar in de somberheid, de ladder scheen te leiden naar het duister — een duisternis vol gekraak en geknars, met nu en dan een plotseling gefluit, als een rukwind zich een weg baande door kieren en spleten. Eens kwam hij met zulk een gegil, dat het scheen alsof een levend wezen was binnengekomen, dat Joanna's haar in het voorbijgaan deed wuiven. Zij stond op en beklom de ladder. Boven was een slaapkamer. Een zwaaiend gordijn wuifde haar toe en de windgolven dansten om haar voeten, terwijl zij over den vloer liep. Er was nog een ladder aan het andere einde; zij ging tastend erheen en klom erop; en dan was er nog een naar de bovenverdieping, die zij bereikte. Hier was het nog niet geheel donker; de kleine raampjes waren lichtvlekken, en de oude zakken en touwen en planken lagen als donkere massa's op den vloer. De wind scheen dichter bij haar; over de planken danste het stof; touwen, aan spijkers hangend, zwaaiden heen en weer, en een zak fladderde als een zware vogel aan den dakbalk. Het heele dak kraakte en kreunde onder den druk van den wind; bij de kleine raampjes floot en stompte hij en drukte tegen die welke naar de zee gekeerd waren, alsof hij ze uit hun hengsels wilde lichten. Maar het luidst van alles, uitkomend boven alle andere geluiden, was het geloei in de kale molenwieken; zij zongen in den storm met donderende stem die het heele gebouw door haar kracht deed trillen. Joanna stond een oogenblik te luisteren, terwijl haar haar en haar kleeren om haar heen wapperden; ook in haar binnenste bewoog zich iets. Rechts van haar was een raam dat met planken was afgesloten. In het vage licht kon zij het niet zien, maar zij wist waar het was en zij ging erheen. Zij rukte een plank los en keek naar buiten. De wind vloog langs haar heen met ijskoude vlokken schuim, als gezichten van verdronkenen erop. In de holle ruimte van de lucht en het open land brulde hij als razend. De oude molen schudde ervan en een tak brak af als glas. Haar bloed stroomde sneller bij dit geluid. Haar oogen gingen half dicht en begonnen te schitteren; haar lippen openden zich zoodat haar tanden zichtbaar werden; zij strekte haar handen uit in de duisternis; zij kromde ze liefkoozend, bijna alsof zij den wind naar zich toe wilde trekken, alsof ze blij was dat hij er was. Iemand was in dezen tijd heengegaan, nu zes jaar geleden. Zij stak haar hand uit naar den storm, haar blik gericht op de duisternis, waar de schuimvlokken langs gleden — witte schuimvlokken, als gezichten der verdronkenen. Zij haalde haar hand weer binnen. Zij had het gevoel dat iemand — zou komen! Iets uit het verleden zou verschijnen. Waarvandaan wist zij niet; niet wanneer, niet wie, maar iets zou komen, nog dien avond komen. Dat wist zij — meer niet. Zij stond op uit haar knielende houding bij het raam en zette het luik er weer voor; toen tastte zij haar weg naar de ladder en liep eraf. Zij ging elke ladder af en sloot elk luik achter zich, om de tocht af te sluiten die snerpnd door het huis trok. Zij ging weer bij het vuur in de benedenkamer zitten; zij vouwde haar handen, haar gezicht was geduldig, maar zij luisterde. Zij luisterde naar eenig geluid in het gehuil van den wind, dat niet een deel ervan was. . . . . Om zes uur werd er op de deur geklopt; dringend geklopt, zoodat het gehoord werd boven den storm ofschoon de voetstappen, die eraan voorafgegaan waren, overstemd waren. Zij ging open doen. Een groote man stapte uit de duisternis naar binnen. Een oogenblik herkende zij hem niet; toen wist zij — hoezeer zijn gelaat ook veranderd was — wie zij voor zich zag. Het was James Halliday; zeer veranderd, in de zes jaren dat hij voor het laatst op het Eiland was geweest. „Jij?” sprak zij en uit haar stem klonk teleurstelling. Hij lachte even. „Verwachtte je een meer aangenamen bezoeker?” vroeg hij. „Hij zal vanavond niet komen, denk ik, het is geen weer om bezoeken af te leggen. Mag ik binnen komen?” Zij zei: „ja”, en hij kwam binnen, trok zijn jas uit en schudde ijspegels eraf. „Ik hoorde dat je naar de Stad was teruggekeerd”, sprak zij. — „Zoo?” antwoordde hij, „je hoort dus van tijd tot tijd nieuwtjes op deze eenzame plek? Zelfs dingen die niemand interesseeren.

Hebben anderen op het Eiland het ook al gehoord?" ⌘ Dat wist zij niet. Maar toen hij vroeg of zij het in de Hall al wisten, vertelde zij hem dat het niet waarschijnlijk was. „Sir John stelt tegenwoordig niet veel belang in nieuwtjes”, sprak zij. „Zijn einde nadert”. — „Dat hoorde ik vandaag”, zei Halliday. „En daar ik het voornemen had een woordje met hem te spreken voor hij stierf, ben ik op weg gegaan naar de Hall. Dat was vóór die orkaan was losgebroken; nu zie ik dat ik niet verder kan komen; vier mijlen door het moeras is nu een onmogelijkheid. Ik moet je beschutting vragen tot de storm wat luwt”. — „Je bent welkom”, sprak zij en ging hem voor naar het vuur. „Ik ben blij dat je bent gekomen”. ⌘ Zij trok een stoel dichterbij. Ze was nu blij, ofschoon zij zelf niet wist waarom. Zij dekte de tafel. Halliday keek naar haar terwijl zij heen en weer liep en verschillende dingen te voorschijn haalde. Een groote vrouw met donker haar, slanke beenen en breede schouders. ⌘ „Waarom ben je blij?” vroeg hij haar. „Er zijn niet veel menschen blij met mijn terugkomst; evenmin als er veel zijn, die er spijt van hebben. Laat geen doode zich vleien met de gedachte dat het goed zou zijn als hij terugkeerde naar het land der levenden; binnen zes jaar is zijn plaats ingenomen; de levenden hebben hun eigen zaken, die hem niet aangaan; hij en zijn dingen zijn vergeten”. — „Dat hangt af van de levenden”. — „Heb jij zoo weinig dingen, die je persoonlijk aangaan?” vroeg hij. — „Niet veel”, antwoordde zij, „en de meeste ervan gaan jou ook aan”. — „Wat is het?” begon hij te vragen, maar een nog woestere rukwind brulde op dat oogenblik, zoodat het huis op zijn grondvesten trilde. De deur en de muren kraakten en dingen die jarenlang aan den wand gehangen hadden, vielen naar beneden, terwijl het geraas van hun val nauwelijks gehoord werd boven het geloei buiten. ⌘ Zij stond te luisteren naar het rumoer; toen het een weinig geluwd was, sprak zij: „Stel je eens voor dat twee, die zes jaar geleden om dezen tijd zijn heengegaan, vanavond op zee waren —?” Hij keek snel om zich heen en zei toen een weinig lachend: „Zij, die op zee zijn, moeten hun kans wagen. Ik vermoed, dat zij niet veel kans hebben”. — „Dat vermoed ik ook”, sprak zij en vroeg hem aan tafel te komen. ⌘ Een poosje zaten zij zwijgend te eten, en luisterden naar het rumoer buiten, naar den wind en het schrille klepperen der molenwieken, die het huis deden trillen. Eindelijk begon hij te spreken over Sir John en diens ziekte. „Is het werkelijk doodelijk?” vroeg hij. „Hoe lang kan het nog duren?” — „Lang genoeg dat jij hem nog kan spreken”, antwoordde zij, „zelfs als de orkaan niet vóór morgenochtend is bedaard. Ofschoon ik betwijfel of je bezoek bij hem je veel zal helpen, indien je het plan hebt hem te vertellen van de slechtheid van zijn dochter. Zijn geest is thans zoo verward, dat hij niet of nauwelijks in staat zal zijn iets nieuws in zich op te nemen”. — „Ik zal het probeeren”, antwoordde hij grimmig. „De waarheid zal een kleine straf zijn voor de leugen, die hij — en anderen — omtrent mij geloofden, door hetgeen ze van mij vertelde. Ik zie dat men nog steeds gelooft, dat ik zes jaar geleden uit het land ben gevlucht, volgens het schandelijke verhaal, dat zij van mij deed. Geloofd, bedoel ik, door de weinigen, die zich mijn naam nog herinneren. Wat mij betreft, mogen zij het gelooven! Mij kan het niet schelen. Maar Sir John zal de waarheid vernemen; niet om zijnentwil noch om mijnentwil, maar om harentwil; daarmee kan ik haar tenminste straffen.” — „Zij zal zich er niet veel van aantrekken”, vertelde Joanna hem. „Als het haar ter oore komt, zal het haar niet kunnen schelen of hij het weet. Zij geeft niet om hem of om wien dan ook. — Tenzij zij erg is veranderd”. — „Wat ken je haar goed!” riep hij uit. — „In zekeren zin wel”, antwoordde zij. „Daardoor weet ik dat hetgeen ze van je vertelde, nu zes jaar geleden, een leugen was. Ik vermoedde het toen al, want het meeste, wat zij zei waren leugens, als leugens haar konden dienen. Nu weet ik het”. — „Hoezoo?” — „Jij bent niet de man die kleine zonden begaat. Je zou even goed zakkenroller kunnen zijn als de smerige streek uithalen, waarvan zij je beschuldigde. Bovendien ben jij er de man niet naar om het land te ontvluchten ten einde de gevolgen van een daad te ontloopen”. — „Anderen dachten zoo niet”, sprak hij, maar het was hem toch aangenaam dat zij het wel deed, ofschoon hij had gezegd, dat de meening van anderen hem niet kon schelen. „Niemand deed pogingen om het tegendeel te bewijzen of erachter te komen wat er eigenlijk was gebeurd en dus was ik zes jaar — —” ⌘ Hij eindigde zijn volzin niet, want zes

jaar lang was hij in de Hel geweest, verraden door de vrouw, met wie hij had zullen trouwen en door den broer, die belang had bij zijn verdwijning. Bewusteloos geslagen, was hij op een uitvarend schip gesmokkeld en naar de binnenlanden van Z.-Amerika vervoerd. Zijn broer was dood, deze had slechts korten tijd geprofiteerd van zijn laagheid. Zij leefde nog en profiteerde ongetwijfeld nog; want zij was getrouwd met den man terwille van wien zij hem had doen verdwijnen. En, zooals Joanna hem had gewaarschuwd — zij behoorde tot de menschen, die profiteerden en geen verdriet kenden; waar geen hart is, is geen pijn of wroeging. En eens had hij haar bemind! Had hij haar de volle liefde geschonken van zijn jeugdig hart; had hij in haar geloofd als in een engel des hemels! ⌘ „Zij heeft je zes jaren ontstolen”, zei Joanna, hem tot de werkelijkheid terugroepend. „Zij heeft ook van mij gestolen of liever van iemand, die mij dierbaarder was dan ikzelf. Geoffrey Stone, de man voor wien ze jou heeft ver-raden, was de verloofde van mijn zuster”. — „Zoo”, zei hij. „Ja, de trouwdag was bepaald, dat herinner ik mij”. — „Ik heb de trouwjapon nog altijd bewaard. Het werd als een schitterend huwelijk beschouwd voor de dochter van den ouden molenaar, ofschoon de man niet veel anders bezat dan zijn mooi gezicht en aangename manieren. Zijn te mooi gezicht en zijn te aangename manieren waren Martha's ondergang; hij verleidde haar ermee en met de trouwbelofte — ofschoon ik overtuigd ben, dat hij het plan had zijn belofte te houden als het niet om die andere was geweest. Tot het allerlaatst hield hij meer van Martha. Hetgeen hem tot een nog grooteren schurk maakt, daar hij zich verkocht voor een ander en deftiger huwelijk”. — „Een zwakkeling!” zei Halliday minachtend. „Ik beschouwde hem altijd als zoodanig, een ding dat rokken had moeten dragen”. — „Dat is ongetwijfeld ook de reden, waarom je op dat schip werd gesmokkeld”, zei Joanna. „Hij was de zwakke en jij de sterke; terwijl jij in de nabijheid was en haar als je aanstaande vrouw beschouwde, had zij geen kans vrij te zijn om hem in haar netten te lokken. En er was weinig kans dat Sir John zijn toestemming zou geven tot zulk een armzalig huwelijk, tenzij jij en wat je zou kunnen geven uit den weg was”. Zijn oogen glinsterden, terwijl hij zei: „Ik zal het haar nog betaald zetten! Met mijn broer kan ik niet afrekenen, de duivel is mij hierbij voor geweest; maar haar kan ik straffen — zij het dan ook niet ten volle”. ⌘ Joanna knikte: „Ook ik zou ze graag weerzien, haar en Geoffrey Stone; ik zou ze graag nog eens zien voor hun dood”. — „Stone kan mij niet schelen”, zei zij, „met hem verlang ik niet af te rekenen”. — „Ik wel”, sprak zij en bij den toon van haar stem keek hij op. „Wat is er van je zuster geworden?” vroeg hij. — „Zij heeft zich verdrongen, en het kind dat ze van hem ter wereld zou brengen”. — „Zoo!” sprak hij. ⌘ Daarna bleven zij een poos zwijgend zitten. Eindelijk bewoog hij zich. „Wat zijn wij toch dwaas om te roeren in deze koude asch”. — „Hitte duurt lang onder gestrooide asch. Ik heb gezien, dat een verwoestende brand erdoor werd aangestoken”. — Zij stond op van de tafel en zij gingen bij den haard zitten, met de kat tusschen zich in. Buiten nam de orkaan steeds toe; zij hoorden het brullen van den wind, het doffe gedonder van het getij over de zandbanken en het schrille gillen van de molenwieken, gemarteld door de rukwinden en hun best doende om zich los te rukken. Ook in het huis drong hij door; de wind schoot over den vloer, langs de muren, de stofwolken op-jagend. ⌘ Eensklaps hief Joanna het hoofd op. „Wat is er?” vroeg Halliday. — „Een schip — in nood”, antwoordde zij. — „Ik hoor geen noodsein”. — „Neen — en toch is het zoo. Ik denk dat het op de zandbank aan de riviermonding is gestrand”. ⌘ Zij stond op en opende de buitendeur. Buiten was zwarte, jagende duisternis, vol geluiden, ofschoon het huis hen zoo beschutte, dat zij daar niet de volle kracht van den orkaan voelden. „Op de bank bij den mond der rivier?” zei hij, luisterend, maar boven het geraas geen menschelijk geluid hoorend. — „Ja”, antwoordde zij, „als het verder weg was zou ik het niet gehoord hebben; bij vallend tij zou het niet dichterbij kunnen komen; nu is het getij ge-keerd en —” ⌘ De laatste woorden werden bijna uit haar mond geblazen, want voorbij het huis trof hen de volle kracht van den orkaan. Een oogenblik bleven zij hijgend staan, maar zoodra zij weer op adem gekomen waren, worstelden zij met alle kracht ertegen in tot zij eindelijk den oever bereikten. Daar lagen zij voorover en trachtten de zee te over-zien.

(Wordt vervolgd.)

TUINAANLEG BIJ DEN TAJ MAHAL TE AGRA.

DE OUDE TUINEN DER GROOT-MOGOLS.

I.

TOEN Baber, de eerste Mogol Keizer, na zijn beslissende overwinning op het slagveld van Panipat in het voorjaar van 1526 zijn nieuw bezit bezag, werd hij door gemengde gevoelens beziel. Ofschoon hij zich met trots en voldoening de heerscher van Delhi en Agra wist en de buitgemaakte rijkdommen alle verwachtingen overtroffen, kon hij zijn teleurstelling over het veroverde land niet onderdrukken. Na de koele berglucht van het Noorden was de brandende hitte des te afmattender. In de dorre vlakte zocht hij tevergeefs naar de frissche stroomen, de groene gazons en de kleurige verscheidenheid van bloemen, die hem in zijn geboorteland steeds zoo hadden bekoord. ☒ „Drie dingen”, zoo klaagt hij in zijn dagboek, „waren vooral hinderlijk in Hindoestan, ten eerste de hitte, ten tweede de wind en ten derde de stof”. En: „Eén van de voornaamste gebreken is dat er geen kunstmatige waterstroomen zijn”. — „Ik nam mij voor”, voegt hij er aan toe, „om waar ik ook mijn residentie bepaalde, een sierlijk en regelmatig ontworpen lusthof te maken”. Aldus ontstond in Agra de eerste Mogoltuin. ☒ Wij kunnen nog in zijn eigen woorden den tuinaanleg volgen. „Kort voordat ik in Agra kwam”, aldus schrijft hij, „passeerde ik den Jumna en nam de omgeving in oogenschouw om een geschikt terrein voor een tuin te vinden. Het was alles zoo leelijk en afschuwelijk dat ik geheel ontmoedigd en met weezin vervuld de rivier weer overstak. Tengevolge van het gebrek aan schoonheid en het onaangename aanzien van deze streek wilde ik geen gevolg geven aan mijn voornemen om een char-bagh (tuin) te maken; maar daar er geen beter terrein was in de buurt van Agra, besloot ik het zoo goed mogelijk te doen op deze zelfde

plek. Ik begon eerst den grooten put te maken, die de baden van water voorziet; toen werd het werk aangevangen op het stuk grond waar de „ambli” (Indische tamarinden) staan en het achthoekige bassin; vervolgens maakte ik het groote bassin en de afsluiting er van, en daarna het bassin en de „talar” of groote audiëntie hal, die voor het steenen paleis liggen. Ik voltooide toen den tuin der privé vertrekken en de vertrekken zelf, waarna ik de baden afmaakte. Aldus zonder netheid en orde voortarbeidende volgens de gewoonte der Hindoes, bracht ik toch gebouwen en tuinen tot stand van regelmatige constructie. In elken hoek plantte ik passende tuinen; in elken tuin zaaide ik volgens regelmatig ontwerp rozen en narcissen, in met elkaar overeenkomende perken”. ☒ In 1605, dus negen en zeventig jaar later, schrijft Jahangir, de achterkleinzoon van den eersten Groot-Mogol, in den aanvang zijner „Memoires”: „Baber had aan de Oostzijde van den Jumna op vruchtbaar gemaakt terrein een char-bagh aangelegd, dien weinig plekken in schoonheid evenaardden. Hij gaf het den naam Gul-Afshan (Bloesemstrooiende)”. Ondanks het mismoedige begin was Baber's droom van schoonheid dus verwezenlijkt. — ☒ Het is geen wonder, dat velen, die deze eenmaal zoo beroemde tuinen in Noord-Indië bezoeken, hun verwachtingen teleurgesteld zien. Men kan zich moeilijk indenken welk een geheel ander tafereel zij in den tijd der Mogols geboden moeten hebben. Voor ons, ten eerste, beteekent het begrip „tuin” zelfs iets anders. In het gematigde klimaat van het regenrijke Westen kan men het volle genot niet beseffen, dat een toevluchtsoord van de buitenwereld kon bieden, waar, als de heete middagzon stak, altijd schaduw en water te vinden waren, waar bloemen als

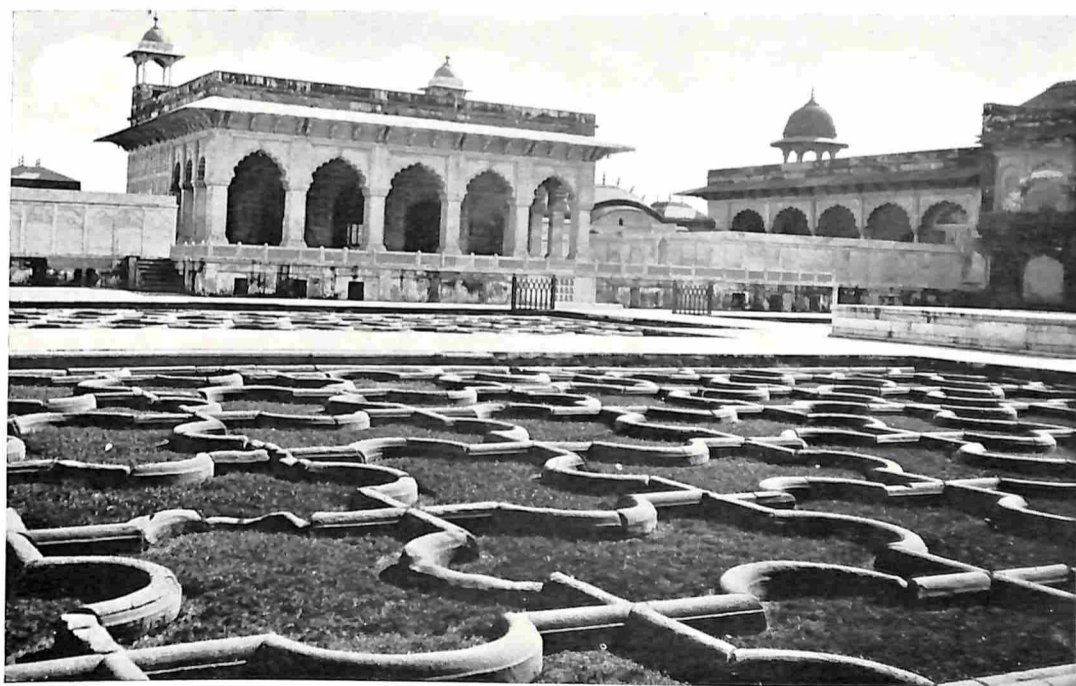
door een wonder in de dorre omgeving te voorschijn getooverd werden, en waar het oog, gepijnigd door het onbarmhartig schelle licht, een rustpunt vond in het koele groen der grasperken, zóó fluweelzacht, dat, zooals Jahangir na een bezoek aan één van zijn bloemgaarden opmerkt, „het een wandaad zou zijn er met geschoeide voeten over heen te loopen!” Water, loopend water, is de eerste vereischte voor een plekje groen in deze uitgedroogde aarde. Het zilveren geluid van den klaterenden stroom, van zacht sproeiende fontein, is al verfrisschend en weldadig, en zonder kunstmatige irrigatie is de kleinste bloemenhof niet mogelijk. Hoe kunnen wij dan, levend in een land dat één groote tuin is, ten volle het zoo karakteristiek Oostersche contrast beseffen tusschen „het gezaaide” en „de woestijn?”

De gebouwen in den tuin behooren tot, en volmaken het plan van het geheel: de toegangspoort, de koepels en paviljoenen. Dikwijls verrees in den hof het tuinpaleis van den vorst of edelman. In het heete klimaat kende men geen deuren en vensters: binnen de muren van den tuin was men vrij en gewaarborgd tegen vreemde blikken. Men leefde daar, zooals wij in onze binnenkamers, op de bloemomgeven gazons, op de terrassen en in de open koepels waar goudbestikte voorhangsels en kostbare tapijten het koude marmer sierden. Het water uit den tuin stroomde tevens door de koele hallen der open vertrekken; fontein speelden ook binnen in de paviljoenen. Daar men geen onverwachte regenbuien behoefde te vreezen, waren groote zalen binnenshuis overbodig. De Vorst zat op zijn troon in de „bahadari”, en de menigte der edellieden en de overigen die toegelaten werden, vonden plaats op het terras en in den binnenhof. Zoo ontstonden ook de tuinen in het fort te Agra en naderhand te Delhi. Vaak werd de tuin waar de eigenaar gedurende zijn leven gaarne had vertoefd, door hem zelf aangewezen als zijn laatste rustplaats. Na zijn dood bouwden de bloedverwanten van den overledene aldaar zijn graftombe, of het feestpaviljoen werd ervoor gebruikt. Tevens werd dit een bedevaartplaats waar men geregeld heenging om den gestorvene te herdenken. Akbar's mausoleum te Sikandra is hiervan een voorbeeld. Maar maal om te weten wij de motieven die de Mogols dreven tot het aanleggen van hun bloemgaarden in Indië's dorre vlakte, — en naderhand ook bij de meren en bronnen van hun geliefd Kashmir, — al kunnen wij ons eenigszins in hun gedachten sfeer indenken, toch moeten wij onze phantasie geducht aansporen om in hun tegenwoordigen verminkten en geprofaneerden toestand Jahangir's en Shah Jahan's „Paradijshoven” te herkennen. Vreemde indringers hebben er geplunderd: op alle mogelijke manieren zijn de oude lusthoven ontsierd, zoodat wij dankbaar moeten zijn als wij nog hier en daar een goed verzorgd bloemperk of gazon vinden, nog een enkele maal de fontein zien spelen, duizendkleurig schitterend in het zonlicht. Veelal ontbreken echter de boomen en de bloemen; zelfs het water, de grootste bekoring van den tuin, zoekt men te vergeefs. De aanleg was steeds streng formeel en geschiedde volgens een systematisch plan. Evenals in het Paradijs in den Koran, moest men in de ideale tuinconstructie acht onderdeelen of terrassen onderscheiden. Het getal zeven werd ook wel eens gekozen om de zeven planeten te symboliseeren. Volgens de oude tradities in Perzië en Turke-

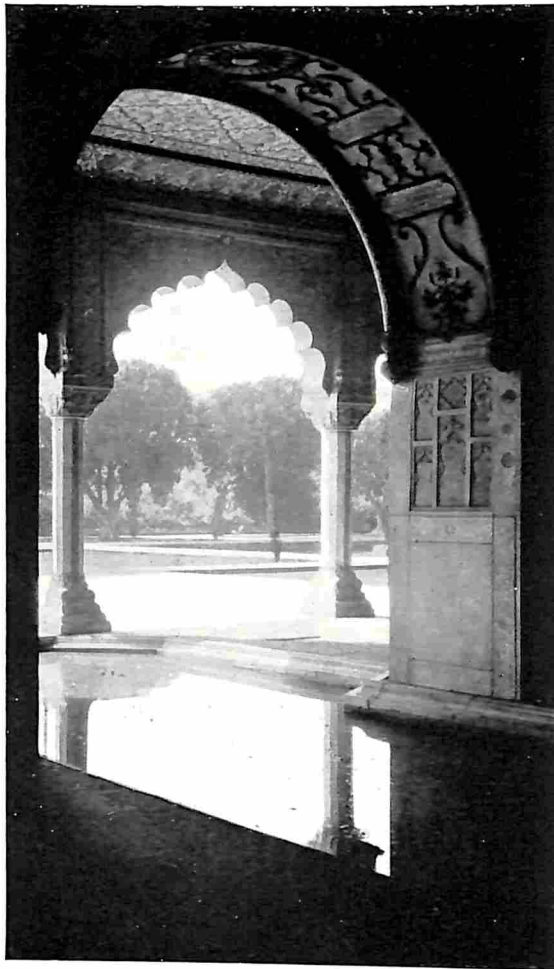
DE TUINEN VAN SHAH-DARA TE LAHORE, MET HET MAUSOLEUM VAN KEIZER JAHANGIR.

stan zocht men bij voorkeur een hellend terrein uit. De ligging van den tuin speelde altijd een groote rol, en later vonden de Mogolvorsten in Kashmir een ideaal terrein, waar zij in de tuinarchitectuur van het omringende landschapsschoon gebruik konden maken. In het vlakke land, waar geen helling te vinden was, koos men veelal een plek aan den oever van een rivier. Men hield zich steeds aan den traditioneele vierkanten of langwerpigen vorm. Statige muren, hier en daar van koepels voorzien, met grootsch opgezette toegangspoorten, omgaven het geheel. Soms werd de boog met bonte tegels bezet. De muur moest zoo hoog zijn dat voorbijgangers op kameelen of olifanten gezeten, er niet overheen konden kijken. Soms was er maar één poort, maar de voornaamste tuinen hadden er meestal vier. Onder den boog van het schaduwrijke gewelf zag men dan, als in een lijst gevat, het middenkanaal met zijn sprankelende fontein, omzoomd door donkere cypressen, in relief uitstekende tegen het rood zandsteen of marmeren hoofdgebouw aan het einde. Men kan nog het verrassende effect beoordeelen dat op deze wijze wordt bereikt, als men door de opening van het poortgebouw heenziende, voor het eerst aan het einde der cypressenallee de Taj Mahal aanschouwt. Het water in de zeer ondiepe, geplaveide kanalen, soms niet breder dan een paar voet, volgde dezelfde lijnen als de geplaveide wandelpaden, en bevond zich terzelfde hoogte. Onderaardsche irrigatiebuizen liepen door den geheelen tuin. Aan ééne zijde der gebouwen bevonden zich meestal speciale badvertrekken, „hamman” genaamd. Watervallen werden aangebracht langs

DE ANGURI BAGH OF DRUIVENTUIN IN HET FORT TE AGRA.

kunstig gebeeldhouwde, hellende platen waar het water schuimend affliep, z.g. „chaddars”, een schilderachtige naam, daar het woord letterlijk beteekent een „doek” of „gordijn” van water. ☞ „Char-bagh”, het woord waarmede de grootere tuinen werden aangeduid, beteekent „vier tuinen”, daar het geheele terrein aldus verdeeld werd door de vier voornaamste waterwegen, die rechthoekig elkaar kruisten. In deze vakken werden volgens een geometrisch ontwerp de bloemperken op het groene gazon uitgezet, dikwijls in een steenen rand omvat. ☞ Cypressen en vruchtboomen, symbolen van dood en leven, werden beurtelings geplant: zij vormden lange, conventionele alleëen of werden in het midden van een rond of stervormig bloemperk gezet. Door bassins, fonteinen, marmeren terrassen en z.g. „Chabutra's” (marmeren zitplaatsen) zorgde men voor de noodige afwisseling. ☞ In de dagboeken van Baber en Jahangir vinden wij de bloemen vermeld, die de tuinen van den Groot Mogol sierden. Telkens spreken zij van de rozen, de anemonen en narcissen, de tulpen en de viooltjes, die zij daar zoo gaarne zien bloeien. Lelies, cyclamen en papavers werden ook veel gebruikt, en schaduwrijke pergolas van rozen en druiven waren een geliefkoosde tuinversiering. Deze echter, en de boomen, moesten zoo geplaatst worden, dat zij het uitzicht over, en het effect van het geheel niet belemmerden. Behalve de geliefde cypressen groeiden er pijnboomen („sanubar”), chenars (platanus orientalis), zilver populieren (populus alba) en wilgen („bid mulla”). Jahangir, die een groote liefhebber was van fruit, beschrijft de „duizenden geurige ananassen, uit de havens der Franken geïmporteerd,” die Baber's „Bloesem strooiende Tuin” te Agra in zijn tijd opleverde. ☞ De poëtische namen, die de Groot-Mogols, evenals hun voorvaders in Centraal Azië, aan hun lusthoven gaven, getuigen van hun fantasierijken schoonheidszin. Zoo had Baber reeds in 1508 bij Kabul den Bagghi-Vafa, den Tuin der Getrouwheid, aangelegd, waar, om het 20 voet breede bassin, de sinaasappel- en granaatappelboomen groeiden, en waar hij, in de wisselende jaargetijden, verrukt door de pracht der tinten, het oranje in geel zag veranderen. Zelf is hij begraven in den Tuin van het Nieuwe Jaar te Kabul, ver van Agra, waar hij stierf, en tijdelijk ter ruste gelegd in zijn Tuin der Rust, den Ram Bagh aan den oever van den Jumna. ☞ In Samarkand had hij tijdens zijn bezoek aldaar ook vele schoone lusthoven gezien, die hij in zijn dagboek noemt: o.a. den „Tuin der Volmaaktheid”, en den „Hartverrukkende Tuin” Jahangir beschrijft op zijn beurt de beroemde tuinen van Kabul, o.a. den Shahr-ara Bagh, den „Stadversierenden Tuin”, en den Mahtab Bagh, den „Tuin van den Maneschijn”. ☞ Bij het herdenken der bloemenbeminnende Mogolvorsten komt onwillekeurig één naam als van zelf op de lippen, n.l. die eener vrouw, van Nur Mahal, de schoone echtgenoot van Jahangir, wier moeder het geheim ontdekte om rozenolie te maken. Als geen ander beminde zij bloemenpracht en de schoonheid van bloeiende rozen en sprankelende fonteinen, beide te midden der bergen en aan de oevers der breede stroomen in de vlakte. Met voldoening schrijft Jahangir telkens in zijn dagboek: „Heden gaf Nur Jahan een feest in haar tuin te midden der waterbassins.” En naïef voegt hij er aan toe: „Ik heb veel plezier gehad”. ☞ Eén dezer verslagen, dat ons den Mogoltuin in een nieuw aspekt doet zien, luidt aldus: „Alle Emirs en hovelingen waren aanwezig. Ik had bevel gegeven, dat alle soorten van sterken drank zouden worden geschonken aan allen volgens hun wensch”. (Schijnbaar wenschten zij te veel, volgens een andere uitlating van Jahangir, maar dit schaadde blijkbaar niet de goede stemming der feestvierenden). „Alle soorten vleesch, en fruit als toespilje, moesten voor alle gasten worden geplaatst. Het was

GEZICHT UIT SHAH JAHAN'S MAR-
MEREN PALEIS TE DEHLI OP DEN
MOGOLTUIN.

een schitterende bijeenkomst. In het begin van den avond werden lantaarns en lampen om de bassins en de gebouwen aangebracht; aldus werd een illuminatie verkregen zooals misschien nog nooit in eenige andere plaats was aanschouwd. Het licht der lantaarns en lampen werd in het water weerkaatst en het was alsof de geheele waterspiegel in het bassin in een vlakke van vuur was veranderd”. In een gedicht uit hij verder zijn gevoelens, aldus besluitende:

„De teere schoonen van den tuin (de bloemen) glansden.
Hun aangezicht werd verlicht als door een lamp”.

☞ Van de tuinen in Noord-Indië zijn die van Lahore het best bewaard gebleven, n.l. de Shah-Dara, en de Shalamar Bagh. Pinjor kan hier nog bijgevoegd worden. De Shah-dara, vroeger genoemd Dilkusha, bevat Jahangir's Mausoleum. In het najaar van 1627, op den terugweg van Kashmir waar hij met Nur Jahan den zomer had doorgebracht, stierf hij, voordat hij Lahore had bereikt. Zijn wensch om in den tuin van Verinag, bij de bron van den Jhelum begraven te worden, is niet in vervulling gegaan. ☞ De Shah-Dara is van grootschen opzet. Om den eersten binnenhof loopt een steenen terras, omgeven door gewelfde alkoven waar de soldaten van de wacht en de bedienden werden ondergebracht. Het mausoleum staat in het midden van het tweede gedeelte van den tuin. Om de graftombe zijn acht groote Chabutra's. Het is opmerkelijk dat de kanalen voor het water hier al veel breder zijn dan in de tuinen van ouderen datum. ☞ De Shalamar werd in 1634, op bevel van Shah Jahan, den zoon van Jahangir, aangelegd. Deze prachtlievende vorst is voor het nageslacht beroemd geworden als de schepper van de Taj Mahal, de schoone graftombe van zijn geliefde en vroeggestorven gemalin, de Prinses Arjumand, ook wel genaamd Muntaz Mahal, „de Kroon van het Paleis”. ☞ De eerste Shalamar Bagh was reeds in Kashmir ontstaan en door Jahangir voor Nur Jahan aangelegd. Ook te Delhi liet Shah Jahan een tuin van dien naam vervaardigen: deze laatste is echter in den loop der tijden zoo verwaarloosd en vervallen, dat er weinig meer van over gebleven is. ☞ De Shalamar te Lahore bestaat in zijn tegenwoordigen toestand uit twee „Char-baghs”, door een nauw terras verbonden. In het midden hiervan is een groot bassin, omgeven door paden en bloembedden. De schennende hand der Sikhs heeft veel verwoest: de oorspronkelijke paviljoenen, met het kunstig gewrochte marmerenagaat, bestaan niet meer. Zij zijn door nieuwe gebouwen vervangen. Op het bovenste terras staat een „baradari” of paviljoen. ☞ Van de witmarmeren „Chabutra” (verheven zitplaats) moet de Mogolvorst menigmaal zijn lusthof met de ontelbare sproeiende fonteinen in oogenschouw hebben genomen en het werk van zijn tuinarchitect, den beroemden ingenieur Ali Mardan Khan, hebben goedgekeurd. ☞ In den Anguri Bagh, den z.g. Druiventuin in het Fort te Agra, vinden we een goed voorbeeld van den aanleg der bloemperken in een geometrisch ontwerp. De roodsteenen randen der bedden zijn nog in hun oorspronkelijken vorm bewaard gebleven. De tuin, die vroeger een hof der zenana was, ligt thans droevig verlaten: het kunstige patroon der kronkelende lijnen doet aan als een skelet. ☞ Hoe anders moet het tafereel geweest zijn in den tijd van Shah Jahan, toen het geheele binnenhof gespreid voor de wonderschoone, witmarmeren Khas Mahal. De aarde voor de bloemperken was speciaal uit Kashmir geïmporteerd en heette bijzonder vruchtbaar te zijn. Er moet druiven werden gekweekt. Vandaar, volgens sommigen, de naam „Druiventuin”. Anderen beweren dat dit onjuist is en dat men den oorsprong moet zoeken in de figuren der wijnranken, in edelgesteenten uitgevoerd, die Shah Jahan op

DE SHALAMAR BAGH TE LAHORE. OP DEN ACHTERGROND HET ZWART-MARMEREN PAVILJOEN VAN SHAH JAHAN.

een muur in zijn paleis liet aanbrengen. ☞ De hierboven genoemde tuin te Pinjor is van een nog later tijdperk en dateert uit de dagen van Aurangzeb's bewind. Weinig was er overgebleven in dezen nazaat der Mogoldynastie, van Baber" opbruiskende levensvreugde, van Akbar's wijde verdraagzaamheid en kunstliefde, van Jahangir's naïef genot in schoone bloemen en schitterende feesten, van zijn vaders, Shah Jahan's welbelle bouwverricht op aarde moesten overtreffen. Deze sombere vorst, fanatieke zoon van den Islam, bouwde moskeeën. Nog rijst zijn slank minaret hoog boven het gewoel der biddende Hindoes aan den heiligen Gangesoever te Benares. ☞ De tuinen, die in zijn tijd ontstonden, hadden hun oorsprong te danken aan de Prinsessen van zijn huis; aan zijn zuster Roshanara, en zijn dochter, Zebanissa; of, zooals Pinjor, aan zijn vrienden. Vrienden! had eigenlijk de sinistere Aurangzeb wel vrienden? Bitterder ontgoocheling en een grooter besef van verlatenheid, heeft geen ander monarch, op zijn sterfbed, omringd door al zijn luister, wel ontvonden. ☞ Prinses Roshanara's tuin was te Delhi; later is zij ook daar begraven. Ook Zebanissa Begam rust te Lahore in haar eigen bloemenhof, waar zij, zooals het een dichteres betaamt, nog bezorgd om de schoonheid van haar laatste rustplaats, het bevel had gegeven dat de vier slanke minaretten van de graftombe zóó gebeeldhouwd moesten worden om vier palmboomen voor te stellen. ☞ Fadaï Khan, de stichter van den tuin te Pinjor en de pleegbroeder van Aurangzeb, was één der weinige hovelingen aan wien deze zijn vertrouwen schonk. Deze edelman was één der beroemde mannen van zijn tijd: onder zijn leiding werd Aurangzeb's „Keizerlijke Moskee" te Lahore gebouwd. Hij zelf was Gouverneur van de provincie Pinjor. ☞ In de legendarische tijden wordt Pinjor der reeds genoemd. De oude naam was echter Panchpura, (de Stad der Vijf) en heette aldus, — volgens de overlevering —, naar de Pandava's, de beroemde vijf broeders der Mahabharata. Het ligt aan den Noordvoet van den Himalaya, niet ver van Amballa, in het gebied van den Maharajah van Patiala, wiens rijk zich uitstrekt tot vlak bij Simla. Er komen weinig vreemdelingen, want het is ver van de toeristenroute. Op den achtergrond, vlak bij, rijzen al de donkere heuvels omhoog. ☞ Men vertelt nog hoe de bevolking, de komst van den Gouverneur om Fadaï Khan uit Pinjor te verdrijven. Hij was niet lang in zijn nieuwe zomerresidentie geïnstalleerd of hij merkte met schrik, — en nog meer waren de prinsessen en de overige dames ontzet! — dat alle inheemsche bedienden, alle tuinlieden, ja zelfs de verkoopsters van fruit en bloemen, die met haar koopwaren in de Zenana werden toegelaten, afschuwelijke goïtres hadden. Het was zoo opvallend, dat er een ware paniek onder de bewoonsters van den harem ontstond, en Fadaï Khan wist er niets anders op dan zoo spoedig mogelijk weer den afdocht te blazen. ☞ Nauwelijks was de laatste stofwolk achter de aftrekkende Karavaan van den Mogoledelman aan den horizon verdwenen, of de lijders aan de kropgezwellen pakten weer hun bundels tezamen om den terugtocht te aanvaarden naar hun diverse

dorpen, vanwaar zij op bevel van de Rajahs van Pinjor van heinde en ver waren ontboden. ☞ De oude Mogoltuin wordt nu nog af en toe gebruikt voor een kort verblijf door den tegenwoordigen eigenaar. Er is een groote bahadari, en men vindt er nog verschillende paviljoenen, terrassen en fonteinen die geheel hun oorspronkelijk karakter hebben behouden. Pinjor ligt op de grens van de vlakte en het bergland. ☞ Thans rest ons nog te zien hoe de Mogols in het heuvelachtige terrein, in Kashmir waar zij zoo gaarne vertoefden, hun beroemde tuinen hebben aangelegd.

(Slot volgt.)

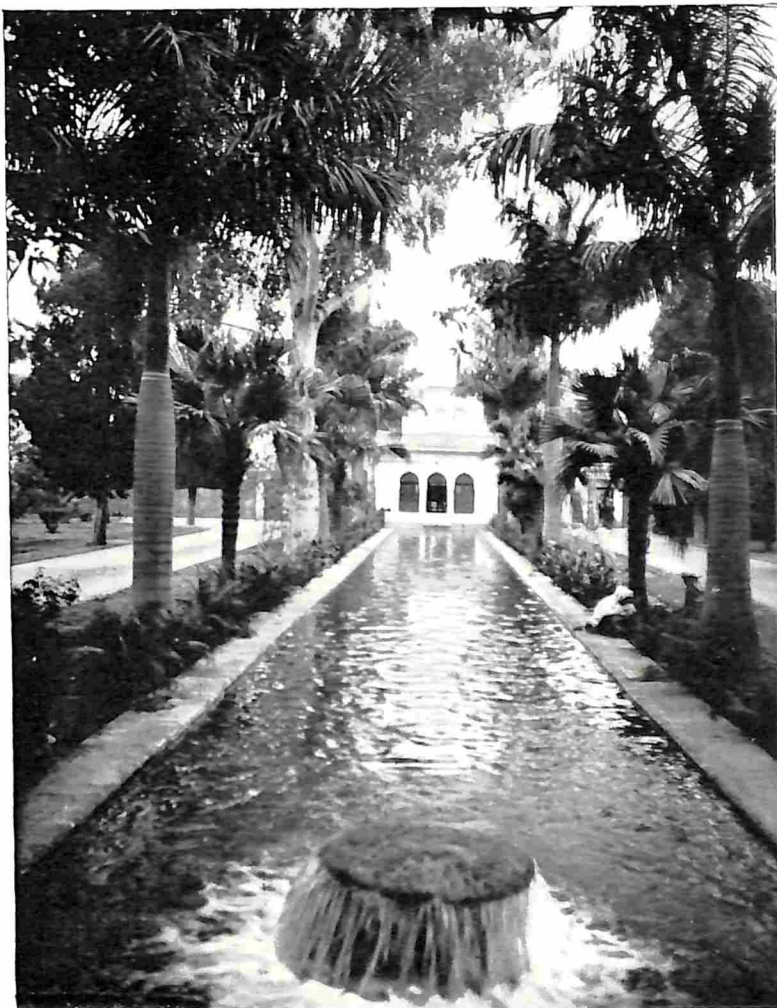
JENNY VISSER—HOOFD.

REISBRIEVEN.

(Vervolg.)

Marseille, middernacht.

EEN jonge kreupele neger houdt me bedelend zijn pet voor. „Wat mankeert hem?" vraag ik Bill. — „Hij doet alsof — hem mankeert niets, het is een bedelaar", zegt Bill en slentert door. Ik kijk naar het duistere gezicht voor me, slecht belicht door een lantaarn, in een van de nauwe achterstraten van Marseille. Maar hij heeft verstaan wat Bill zegt, en rustig zijn pet opzettend, gaat hij op het trottoir zitten en trekt een sok uit. En ik zie . . . lepra. — ☞ Uit een klein café klinkt gitaarspel en een zingende mannenstem. We gaan binnen door het kralen gordijn. Een hel verlichte kleine ruimte met likeurkaraffen — en op een tafel staat een jonge kerel in een blauw werkpak. Hij zingt, — Fransche liedjes, waarvan hij, als echte Franschman, de sentimentaliteit liefheeft en belachelijk maakt tegelijkertijd . . . even herinner ik me de flamenco-zangen in Zuid-Spanje en de Spaansche ernst en waardigheid — ach, deze jonge Franschman, fragiel, het leven be-lachend — niets, deztend, — zingend en lachend, om het leven en zichzelf — waarom geeft Frankrijk me tegenwoordig soms het gevoel van een tragedie met te véél heldenrollen? — En dan zingen hij en Bill tezamen, en dansen la danse du ventre. Want ze waren beiden in Afrika geweest! We lachen en vermaken ons! . . . ☞ Bij de haven staan een hoopje menschen zwijgend bij elkaar. We naderen. We zien een kleine houten schraag met nummers, een flikkerende brandende kaars erop vastgekleefd, dobbelstenen, geld. We spelen mee. ☞ Plotseling, zonder waarschuwing, blaast de „croupier" de kaars uit, neemt zijn kleine tafel op

IN DEN OUDEN MOGOLTUIN TE PINJOR.

en loopt weg. „La Police!” fluistert men. — De politie gaat blind voorbij. — Men speelt verder. Wij loopen door. ☼ Plotseling muziek, een klein plein, lampions en dansen. Amerikanen, Negers, Italianen, allen dansen met de Marseillaises. Geleund over de houten balustrade kijk ik toe. Bill danst. ☼ — Daarna hebben we gewandeld door smalle hoge straten, — mooi? artistiek? — vuil en leelijk, maar van een onbeschrijflijke stemming. In deze stad is een levenspolslag — hier is het leven van de Menschen, — vreeselijk, afschrik-wekkend, en wonderbaarlijk. ☼ — En dan de haven weer, stil het water en de booten, veel lichtjes en groote stilte — „By jove, kijk daar eens een leuke boot liggen”, Bill heeft mijn arm gegrepen. Ik zie een niet groote, donkere boot, nuptiek uitzien, als alle schepen in den nacht. „Waar zou die heengaan?” zegt Bill verdroomd. — „Ik weet het niet”. — „Laten we meevaren, waar ze ook heengaat”, Bill is plotseling zeer levendig. — „Beste kerel, dat kan ik niet doen, — ik ga naar Parijs, zaken roepen me”. . . . . ☼ Uit een klein matrozen-café klinkt een pianillo, — het is een Spaansch liedje:

„Con el alma la queria,
y un negro dia la abandoné . . . .”

Ja, dat was Spanje.

Parijs, Voorjaar.

☼ Terug in Parijs. Elken dag dezelfde straten, het lawaai, de slechte lucht en mijn afkeer. Elken dag het medelijden met deze massa menschen en met mezelf. Ik kén het allemaal en ik ken het nog heelemaal niét en wil het niet kennen. Ik zou willen weggaan en dan toch wel weer terugkomen, maar voor heel korten tijd. ☼ Terug in Parijs sinds vele maanden. Terug in Europa — want Andalusië is eigenlijk niet Europa. De menschen zijn er niet christelijk (waar zijn ze christelijk?), ze hebben wel Maria-beelden en heel veel andere zware pronkvolle beelden, die ze in de semana santa 's nachts rondtoren, ze hebben in Sevilla de prachtigste kathedraal die ik ooit zag — maar hun eigenlijk levensgevoel (ik kan niet zeggen — opvatting) is Muzelmansch. Ik hou van ze — ik begrijp ze — ik ben daar meer thuis dan in 't noorden. Dit waarschijnlijk omdat ik een noordeling ben. ☼ Wat mijn reisgezelschap betreft — Bill — hij is vertrokken met de „leuke” boot, die we 's nachts in de haven van Marseille zagen. Deze voer den volgenden dag — waarheen? — Never mind. — Naar Tanger? — All right. — Ik zag nog lang den ouden vilten hoed zwaaien en de silhouet van de slanke gestalte, geleund over de verschansing. ☼ Heeft ie niet gelijk? Spelen — dit is het eerste levensprincipe — spelen met het leven, alle banden afleggen . . . Ik heb nu eenmaal altijd plichten en daarom zit ik dan weer in Parijs, — de stad waar tegenwoordig de Cadum-baby troont — o, al heel lang. Ik loop nu weer door de bekende straten. ☼ Er zijn menschen, die me benijden, omdat ik nu in Parijs ben. Ze zeggen dat de stad zoo mooi is in de lente. Het is waar, de boomen op de boulevards staan als een rij wonderen naast elkaar, een onafzienbare rij lichtend groen — en er hangt een dikke lucht van benzine, die met deze temperatuur zoo moeizaam naar boven stijgt. Ik droom van vlakten, van land zonder huizen en zonder verkeer. Ik droom van de lente, zónder de menschen, met den hoogmoedswaan van een mensch die zichzelf niet als mensch rekent. ☼ Maar deze plotselinge voorjaarswarmte heeft me van mijn plichten weggetrokken. Ik loop wonderbaar doelloos door de straten en door lichtende zingende parken. Ik eet niet meer in mijn gewone kleine

crémérie, waar het zoo donker is, waar ik allen ken en waar we met z'n vieren aan kleine tafeltjes zijn gedrongen, terwijl in de nauwe gang anderen wachten, die nog geen plaats vonden. — Ik zit opeens, in een heel ander deel van de stad, dat me bijna nieuw is, boven op Montmartre, buiten te eten, dat me bijna nieuw is, boven op Montmartre, buiten te eten, ongeloflijk goed en 'n beetje duur. Maar dit kan me niet schelen — mijn winterspaarzaamheid is voorbij. Ik eet met vrienden, die ik anders nooit zie, omdat ik me terugtrek — en ik verheug me over hun vriendengezichten en dat we elkaar zoo goed begrijpen in deze lente-vreugde. ☼ En het merkwaardigste is, dat ik met dit nieuwe levenssysteem, dat eigenlijk meer en meer een afwezigheid van systeem is, meer werk, dan in den donkeren plichtvollen winter, en dit met een gemakkelijheid die me verbaast. ☼ Ik weet niet of ik over Parijs schrijven kan. Er was een revue nègre en nu is er een revue espagnole. De négresse Josephine Baker was in de eerste, nu is ze in de folies bergères. Revues zijn héél belangrijke dingen in Parijs! ☼ De geschiedenis is nog altijd dezelfde en nog steeds laaien haar helle vlammen — wat wel een dankbaar werk is. En ik, heel klein en gelijk aan de anderen, probeer mezelf te vinden. Is het de lente, die iemand zoo licht maakt en tegelijk zoo zwaar? Den heelen winter ben ik vergeten, hij is als een verdwenen duisternis — mijn ziek-zijn, mijn dagelijksche twisten met chauffeurs, enz. O ja, deze waren geloof ik alleen maar een teveel aan kracht, een niet weten waarheen ermee. Taxi-chauffeurs zijn soms zoo brutaal, zelfs zij, die eens Russische prinses waren. Als ik nauwelijks den mond open doe en schuchter opmerk, dat het station des Invalides niet in de buurt der Sacré-Coeur ligt, dan laat zo'n sacré chauffeur zijn wagen terstond stilstaan en zegt, dat ik heb uit te stappen, want dat ie geen aanmerkingen verdraagt van vreemdelingen — ces sacrés Américains! Hij trekt

IN HET LANDELIJKE VAN JAVA.

altijd aan 't langste eind. Maar toch schreeuw ik dan nog een beetje tegen hem, voor mijn eigen vermaak, klap hard het portier dicht en zink terug op mijn plaats. ☼ Maar deze boosheid was in den winter. Nu is men kritiekloos en als een zachtmoedig lam. Bloesemtjes waaien zacht neer in de open taxi's en ik let er niet meer op of ik wel langs den kortsten weg gevoerd word.

(Slot volgt).

GUY DE VOS.

In het landelijke van Java.

In het leven van den Javaanschen landbouwer neemt de karbouw, de Indische buffel of koe, dezelfde plaats in als het paard bij den Hollandschen boer. Is het Indische paard van Soemba, Soembawa of de Bataklanden klein en als trek-dier voor zware lasten ongeschikt, anders is het met de oersterke karbouw gesteld, die overal in den Archipel als trek-dier voor groote *tjikars* — ossenwagens — groote diensten bewijst en zelf tot aan den buik wegzakkend in den sawahgrond, de ploegen der landbouwers door de zware klei trekt. ☼ Deze vaal-grijze kolossen met breede horens zijn met het eenvoudigste voer tevreden, laten zich door kinderen goedig leiden en hun grootste genoegen is het nemen van een modderbad op de heetste uren van den dag, als de arbeid gestaakt is. ☼ De maatschappelijke welstand van den Inlandschen *tanih* — boer — wordt afgemeten naar het aantal karbouwen dat hij bezit.

D. V.

Ontvangen boeken.

De uitgevers van Gorcum en Comp. te Assen, zonden ons: „Aan het Zugermeer”, herinneringen aan een vroolijk zomerleven, door Herman Poort, met houtspeden van Jan Wiegers.

De Broerenkerk te Zwolle.

MET de tweede helft der 15e eeuw brak voor Zwolle's nijvere burgerij een tijdperk van ongekenen voo-spoed aan. Geëindigd was de felle burgerkrijg, die het Sticht jarenlang wreedaardig had verscheurd, vergeten de ellende van het interdict, waaronder poorters en geestelijken hadden gezocht. De vrede opende poorten en havens, en van alle zijden stroomden koopwaren naar het bedrijvige Zwolle, de oude vermaarde handelstad. Doch in nog grooter aantal trokken scholieren uit de omringende gewesten, naar de beroemde Zwolsche school, om zich met de schatten der wetenschap te verrijken. Het was in die dagen van vernieuwde welvaart en opgewekt, godsdienstig leven dat de Dominicanen of Predikheeren, destijds veelal „Predickbrueren” of „Predicken” geheeten, van den Paus de toestemming verwierven, om zich binnen Zwolle te vestigen. Deze stichting beoogde, volgens het doel der orde, het apostolaat onder de geloovigen. Wel waren binnen de stadspalen de kloosters Bethlehem en Sint Agnietenberg, twee vertakkingen van de zoo bekende Windesheimer congregatie verzezen, doch aangezien deze Reguliere kanunniken hun werkring meer bepaalden binnen de kloostermuren, was de komst der Dominicanen voor Zwolle een aanwinst van beteekenis. Aangezien echter de 14e eeuw voor de meeste kloosterorden een tijdperk van verval was geweest, hadden de Predikheeren nog een ander doel: zij wilden een klooster stichten van observantie of strenge tucht, dat anderen tot voorbeeld zou strekken. Het was door de prediking van Geert Groote, Florens Radewijns, met zijn talrijke leerlingen en „devoten”, ook van pater Brugman met de Minderbroeders, dat tal van kloosterlingen ontvlamden in geestdrift voor het reine, christelijke leven en die door hun woord en voorbeeld dit wisten aan te wakkeren. De geest van reformatie brak door en bevorderde een ernstig streven naar de oorspronkelijke regeltucht, en ook over de zonen van den H. Dominicus werd de geest des grooten Ordestichters vaardig, waardoor in 1464 te Rijssel de z.g. Hollandsche Congregatie tot stand kwam. Aan deze Hollandsche Congregatie werd door Paus Paulus II den 7en Juni 1465 toestemming gegeven, om in het Utrechtsche Bisdome een klooster te stichten, dat den dienst van God zou vermeederen, de kloostertucht uitbreiden¹⁾. In tegenstelling met vele andere Middeleeuwsche stichtingen, werd het klooster niet grondvest en opgetrokken door de vorstelijke mildheid van graven of hertogen, maar door de milde gaven der offervaardige geloovigen, vooral de burgerij van Zwolle. Het zal dan ook voor hen een ware voldoening zijn geweest, toen zij in den zomer van 1465, op de stadsmuren zagen trekken en afpalen dezer vrome stichting, en zij een eenvoudig statig gebouw langzamerhand uit den grond zagen oprijzen. Onvermoeid was pater Engelbertus Messemakers, wien het toezicht over den bouw was opgedragen, in de weer om het plan, volgens de klooster-

voorschriften ontworpen, met bekwamen spoed uit te voeren. Men zou het den kloosterling, die zoo vaardig teekenstift, passer en schietlood hanteerde, niet aangezien hebben, dat hij zoovele jaren reeds zich in afgetrokken studie verdiept en als hoogleeraar in de Godgeleerdheid geruimen tijd een leerstoel bekleed had. Maar pater Messemakers, in de geleerde wereld als pater Cultrificis bekend, was een man van veelzijdige ontwikkeling en beproefde deugd. Toen dan ook binnen drie jaar het klooster bijna voltooid en op het generaal-kapittel te Rome in 1468 officieel erkend was, wist de Vicaris van Holland de jeugdige stichting aan geen bekwamer handen toe te vertrouwen dan aan pater Cultrificis. Hij werd tot prior benoemd en aldus ook in geestelijken zin de stichter en grondlegger van het Zwolsche Broerenklooster. Tegen den Winter van het jaar

1468 opende zich de kloosterpoort voor de Predikbroeders. Langzamerhand werd de gemeente voltallig en de uitgestrekte ruimte bevolkt. Veel bevreemding zullen de kloostergebruiken der Dominicanen bij de Zwollenaars niet verwekt hebben, hunne regels toch stemden in hoofdzaak met die der Windesheimische Reguliere kanunniken overeen. Dit kon ook niet anders: beide Orden volgden den regel van Sint-Augustinus, en de H. Dominicus was, alvorens hij zijn Orde stichtte, regulier kanunnik geweest. Het koorgebed, de altaardienst, de liturgie, de gewone godsdienstoefeningen, de dagelijksche levensregel, tot zelfs het habijt, alles herinnerde aan een gemeenschappelijke afkomst. In één punt, liepen beide orden echter uiteen. De Windesheimers streefden meer naar het beschouwend leven en hielden tot de Karthuizers over, terwijl de Predikheeren, zonder het kloosterleven te veronachtzamen, zich meer tot het werkdadig leven geroepen voelden. De kennis, die zij binnen de stille kloostermuren hadden verworven, moesten zij aan anderen mededeelen. Vandaar waren hunne kerken niet alleen bestemd voor den dienst der kloosterlingen, maar ook, en wel voornamelijk, voor het bezoek der geloovigen. Deze veelvuldige werkring gaf dan ook in de Middeleeuwen meermalen aanleiding tot wrijving met de parochiegeestelijken. Doch

Foto C. Steenbergh.

BIJ DE BROERENKERK TE ZWOLLE.

door het bezadigd optreden van den prior P. Messemakers wist David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, 2 Juni 1469 een bevredigende samenwerking met den Pastoor der parochiekerk van Sint-Michaël in het Kapittel van Deventer tot stand te brengen.— Wij geven nu nog enkele bijzonderheden over den eigenlijken bouw van de kerk. Dat pater Messemakers, dien wij als bouwmeester leerden kennen, in de allereerste plaats aan de constructie eener kerk gedacht heeft, ligt voor de hand. Zeker is ook, dat zij reeds spoedig verrees. Of echter de kerk onmiddellijk werd afgebouwd, dan wel dat zij, zooals in de Middeleeuwen gebruikelijk was, langzamerhand werd voltooid, kunnen wij bij gemis aan voldoende gegevens niet uitmaken. Opmerkelijk is echter, dat de stad reeds in 1481 aan het klooster een glasvenster voor het koor schonk; toch meenen wij uit een schenking van stadswegen in 1493 gedaan, te kunnen opmaken dat de kerk niet onmiddellijk werd afgebouwd. In dit jaar schonk de stad namelijk 50.000 groote steenen „onsen nijnen cloester ten Bruederen”. Hoewel

¹⁾ G. A. Meijer, Het Dominicaner Klooster te Zwolle.

opdat de toehoorders zich geheel aan het kunstwerk kunnen overgeven, het volkomen in zich opnemen en er in kunnen meeleven, en in de pauzes en gedurende de heerlijke rustdagen tusschen de opvoeringen ontspanning en rust zullen vinden in de natuur. ☞ De eenige residentie der Markgraven, Bayreuth, welke in het binnenste der oude stad nog veel van haar karakter bewaard heeft, biedt een gezellig, huiselijk verblijf met vele uit historisch oogpunt gedenkwaardige plekken en een prachtige, schilderachtige omgeving. In de stad zelf zal een nieuwe bezienswaardigheid veel belangstelling wekken, n.l. de door Helena Wallem gestichte „Biographische Richard Wagnerzaal”, in den zijvleugel van het nieuwe slot, een museum dat op een levendige, pakkende manier aan de hand van geschriften, platen en herinneringen van allerlei aard het leven van den meester in chronologische volgorde laat zien. Hier sluit het „Glaserapp-Gedenkzimmer” bij aan, de uit Riga naar Bayreuth overgebrachte werkkamer van den beroemden Wagner-biograaf Carl Friedrich Glaserapp, met diens groote bibliotheek en ander kostbaar meubilair.

SIEGFRIED WAGNER.

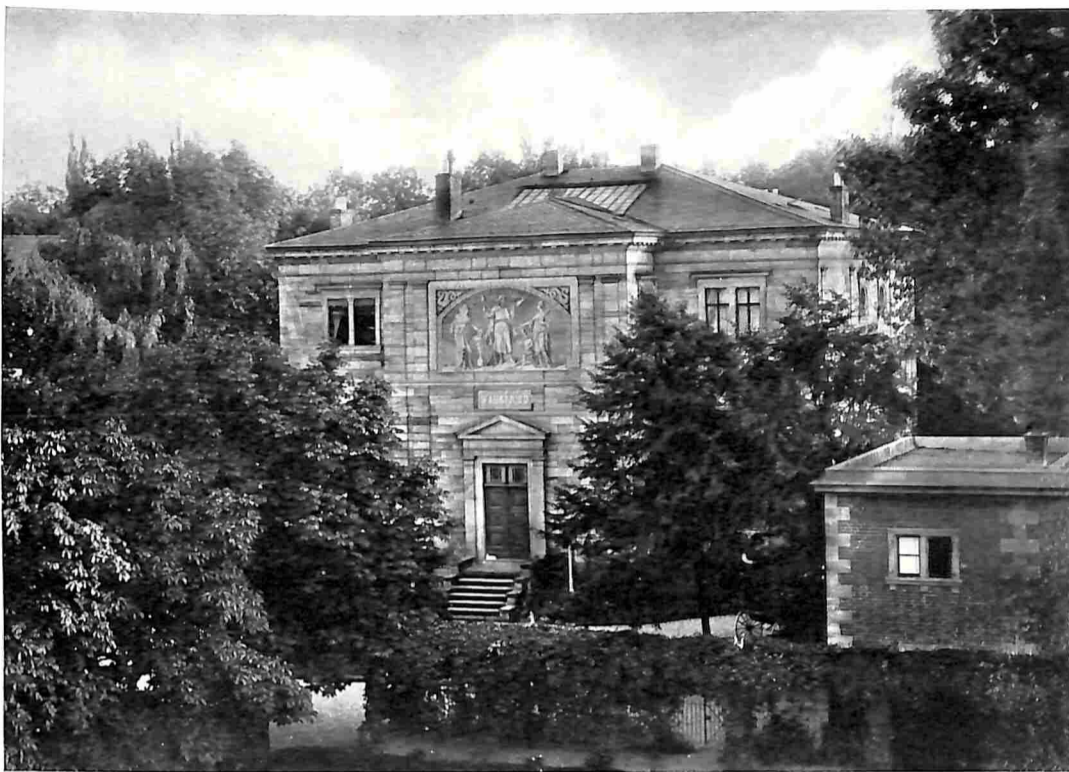
HEERSCHERS VAN FERRARA.

Uit het Poolsch van

22) KAZIMIERZ CHLEDOWSKI.

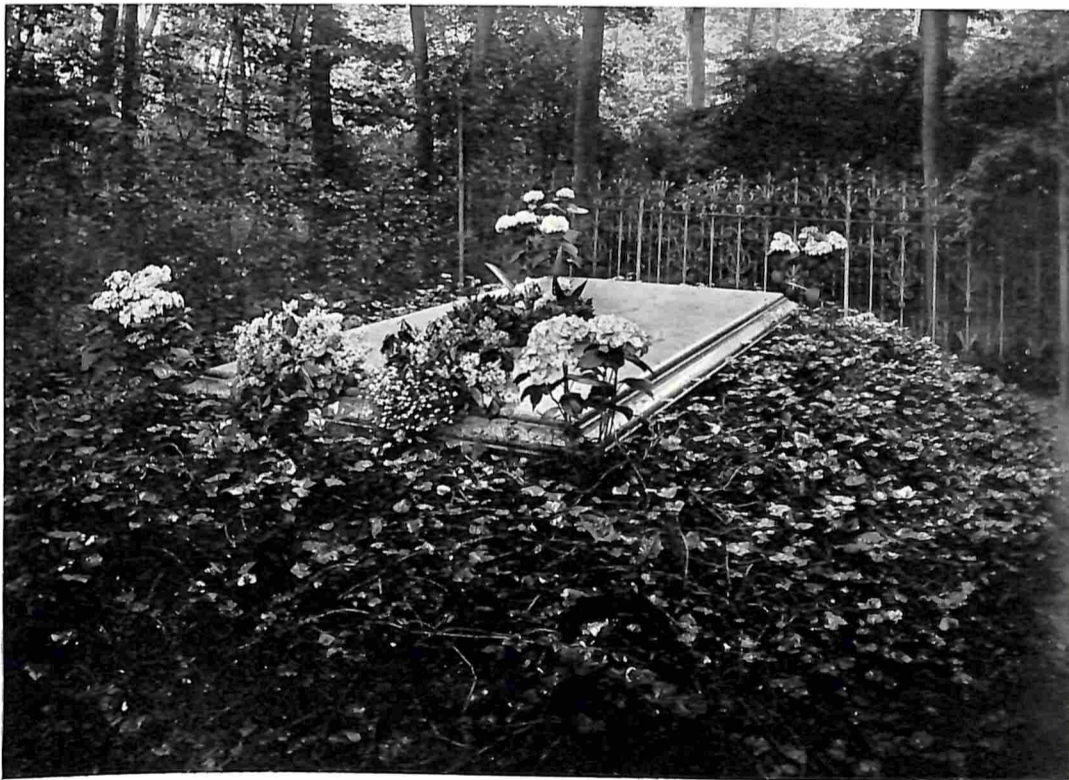
ERCOLE DE EERSTE (Vervolg.)

BEHALVE erotische gedichten heeft Titus zich ook op-gemaakt om een poëem te schrijven ter verheerlijking van Borso. Dit werk is echter onvoltooid gebleven, want hij gevoelde zich verplicht na het overlijden van dezen beschermer, ter eere van diens opvolger verzen te maken. ☞ Eerst op lateren leeftijd kwam Titus tot de reeds vroeger genoemde staatsambten. Als gouverneur van Polesina haalde hij zich hardnekkige koorts op den hals en maar niet kunnende genezen, dicteerde hij zijn bediende een vroom gedicht aan den H. Bellino, den patroon van het diocees Adria-Rovigo, daarin smeekend, hem van de ziekte te bevrijden. Na zijn herstel plaatste hij uit dankbaarheid een gedenkplaat op het graf van den heilige. Tot hoofd der Savi werd Strozzi in den moeilijksten tijd benoemd, in 't jaar 1497, toen het land door de Venetiaansche soldateska verwoest werd, toen ontzettende aardbevingen zich telkens herhaalden en de pest op schrikbarende wijze woedde. ☞ Zoodra echter de gevaren geweken waren, begon de hertog, ondanks de groote ellende, die de oorlog veroorzaakte, belangrijke bedragen voor luxueuse gebouwen uit te geven, voor luisterrijke festijnen en jachtpartijen. Op economisch gebied werd hoegenaamd niets gedaan, wat de gevolgen der nederlagen ook maar eenigszins kon verzachten, want de reeds oud geworden hertog rekende op de Voorzienigheid en liet slechts kerkelijke eerediensten houden tot zegen van het volk. Zoo liet hij in het jaar 1500, toen een Turksche inval dreigde, dagelijks processies door de straten trekken en het volk bidden om afwering der gevaren, in plaats van

VILLA WAHNFRIED TE BAYREUTH.

de monding van de Po in staat van verdediging te brengen. De bevolking ging zoo gebukt onder den druk der belastingen en der voortdurende doortochten van Fransche militairen, dat zij geen nieuwe lasten kon dragen en haat tegen de regeering opvatte. Met de grootste minachting werd Strozzi bejegend, die als hoogste staatsfunctionaris zich meer bekommerde om den hertog en diens hof, dan om 's lands welzijn. Men noemde hem „menscheneter”, en vertelde, dat Messer Titus erger was dan de duivel zelf, „e' peggio voluto dal Popolo, che non e' il Diavolo”. Mogelijk is de aanleiding voor die verachting hoofdzakelijk te zoeken in de overtuiging, dat Titus de man was, die den hertog overreedde tot het bouwen van het nieuwe stadsgedeelte, „Terra Nuova”, „Addizione Ercolae”, hetwelk ontzaggelijke sommen verslond. ☞ Titus wist in het jaar 1498 te bewerkstelligen, dat de hertog zijn nog jeugdigen zoon Ercole tot hulprechter der dodici savi benoemde en kort daarna zelfs tot plaatsvervanger van hem zelf. Dit wekte groote verontwaardiging bij het volk op, want men vreesde voor een protectiestelsel, waardoor de hoogste staatsfunctie in handen van één familie kon komen. ☞ Titus Strozzi overleefde Ercole, maar slechts een half jaar later

RICHARD WAGNER'S GRAF IN HET PARK DER VILLA WAHNFRIED TE BAYREUTH.

stierf ook hij op 30 Augustus 1505 aan de toen heerschende pest. Op den twintigsten Januari was hij van zijn buiten te Rocano naar Ferrara gekomen om zijn ambtsplicht te vervullen en aan het sterfbed van Ercole aanwezig te zijn, tevens om na diens overlijden den veldheersstaf en den degen aan Alfonso over te dragen en dezen tot rechtmatigen opvolger zijns vaders uit te roepen. ☞ Wij bezitten geen portret van Titus, wel bevindt zich in het palazzo di Brera te Milaan een medaille met het opschrift „Titus Strozzius”, voorstellend de buste van een flink gebouwd man met een vrij scherp geteekend, overigens echter gewoon gelaat en een baret op het hoofd. ☞ Strozzi behoorde tot de geletterden „in floribus” aan het hof der d'Este's; er waren echter ook, en in grooten getale, dichters „in herbis”, die zich met een bescheiden bestaan moesten tevreden stellen en die het soms zelfs heel slecht hadden. Tot deze laatsten behoorde Pandolfo Collenuccio (1449—1504), die aan verschillende hoven een karig leven leidde, als te Bologna, Pesaro, Florence, e. a., echter het langst te Ferrara vertoefde. Hij vertaalde voor Ercole I de „Amfitrion”, die in 1487 te Florence werd opgevoerd en wijdde hem ook zijn beroemde verdediging van Plinius tegen de brutale aanvallen van Niccolo Leonicensi, den lector in de wiskunde en philisophie aan het Studio te Ferrara. Voor den hertog trad hij op als gezant bij keizer Maximiliaan en bij paus Alexander VI. Maar ook andere Italiaansche vorsten belastten hem, dank zij zijn ervaring, met verschillende diplomatieke zendingen. Doch de armzalige dichter beleefde niet steeds vreugde van deze opdrachten. Zoo veroordeelde in het jaar 1488 Sforza te Pesaro hem voor een of andere politieke misstap tot vijftien maanden gevangenis en verbande hem daarna. De tiran gaf wel in 1504 toestemming voor zijn terugkeer, doch slechts om hem opnieuw in den kerker te werpen en daarna te laten vermoorden, omdat de dichter sympathie getoond had voor hertog Valentino. ☞ Collenuccio heeft veel geschreven, o.a. een stichtelijke comédie „Commedia de Jacob et de Joseph”, alsook een geschiedkundig boek „Compendio della storia del regno di Napoli”. Zijn voortreffelijkste scheping echter was de „Canzone alla Morte”, waarin de groote droefenis geschetst wordt van een man, die van hof tot hof zwerfend, nergens vrede kan vinden en in den dood den eenigen uitweg ziet om aan de nooden van het lot te ontkomen. Dit gedicht treft ons door de dichtsterlijke kracht, waarmede de schrijver zich uitdrukt, en door zijn diep gekrenkt gevoel. Zonderling genoeg ziet hij de oorzaak van zijn lijden niet in de verdorvenheid der maatschappij, maar in de natuur zelf, die den mensch slechts scheen geschapen te hebben om hem te kwellen van de wieg tot het graf.

Questa acerba matrigna
Natura, in tanti mal questo sol bene
Pose per pace, libertade e porto:
A' più savi diporto,
Che 'l fine attendon della mortal pene.

V

Een zeer karakteristieke persoonlijkheid, die als 't ware den laatsten toets legde aan de samenleving aan het hof van Ercole I, was diens broeder, de kardinaal Ippolito d'Este, een in de ware betekenis van het woord kerkelijk magnaat van den Renaissancetijd, die een uitgebreiden kring van hovelingen en geleerden om zich heen gevormd had en tot wiens literair „personeel” een tijdlang ook Ariosto behoorde. ☞ Ippolito, geboren op 20 Februari 1479, was de derde zoon van Ercole I en Eleonora van Aragon, en reeds in zijn prilste jeugd bestemd tot kardinaal, zoo niet tot paus. Hij kreeg dan ook, slechts zeven jaar oud, de tonsuur en werd direct in een soutane gekleed; nauwelijks een jaar later werd de knaap benoemd tot bisschop van Gran en primaat van Hongarije. Zijn tante, Beatrice van Aragon, was de echtgenoot van Mathias Corvinus, koning van Hongarije, vandaar deze machtige protectie.

Paus Innocentius VIII verzette zich aanvankelijk wel eenigszins tegen deze in de geschiedenis der kerk ongekende nominatie, maar gaf na twaalf maanden bedenktijd toe, onder voorwaarde evenwel, dat de knaap de consecratie pas later zou ontvangen. Daarop kon dus de achtjarige Ippolito d'Este naar Hongarije reizen. Hij werd vergezeld door honderdvijftig hovelingen en ridders; onder zijn reisgoed bevond zich de „Aeneïs” van Vergilius en als echte d'Este nam hij ook de comedies van Plautus mede. ☞ De jonge dignitaris vertoefde zeven jaar in Hongarije, waar intusschen andere geestelijken voor de vervulling van zijne kerkelijke plichten zorgden, terwijl hij zich oefende in het jagen op wilde zwijnen en herten of de Aeneïs en de ridderromans las. Dit verhinderde hem niet snelde treden der roomsche hiërarchie op te klimmen, want reeds in 't jaar 1493 benoemde paus Alexander VI den veertienjarigen jongen tot kardinaal. ☞ Het aartsbisdom van Gran leverde een jaarlijksch inkomen van 30.000 ducaten op; de helft hiervan moest echter besteed worden aan het onderhoud van de bisschoppelijke garde, zoodat voor zijn hofhouding 15000 ducaten overbleven. Als primaat was hij verplicht in de hoofdstad van Hongarije te blijven, maar dat was zeer tegen zijn zin, want hij verlangde sterk naar zijn vaderland. Gaarne deed hij daarom afstand van zijn bisschoppelijk ambt in Hongarije in ruil voor het aartsbisdom van Milaan, dat Ludovico Moro hem bezorgde, hoewel het slechts vijfduizend ducaten opleverde. Hij keerde in het jaar 1496 naar Italië terug en behield slechts den titel van bisschop van Gran.

Zijn leven lang was hij er Sforza dankbaar voor, dat deze hem den terugkeer naar Italië mogelijk heeft gemaakt, wat Ariosto in zijn Roeland betuigt:

... Ora in pace a consiglio con
[lui siede,
Or armato con lui spiega i colubri;
E sempre par d'una medisima
[fede,
O ne' felici tempi o nei lugubri:
Nella fuga lo seque lo conforta
Nell' afflizion gli è nel periglio
[scrota.
(XLVI. 94).

Na het overlijden van Corvinus moest Beatrice van Aragon Hongarije verlaten, zij kwam te Ferrara en Ippolito bracht vandaar zijne tante en beschermvrouwe naar Napels.

Het vroeg gewend raken aan het bekleeden van hooge functies en aan bezigheden van openbaar belang is Ippolito zeer te stade gekomen. Hij is mede daardoor een voortreffelijk staatsman geworden, die Ercole met goeden raad bijstond en door dezen dan ook dikwijls met diplomatieke zendingen belast werd. Zoo stond hij ook aan het hoofd der delegatie, welke naar Rome ging om Lucrezia Borgia af te halen en die haar de schitterende geschenken van zijn broeder overhandigde. Alexander VI toonde zich erkentelijk voor deze vriendelijkheid en moeite, door hem een paleis te Rome te schenken en hem tot aartsbisschop van Capua te benoemen. Ten tijde van Julius II, die een onverzoenlijken haat tegen de d'Este's koesterde, was de positie van Ippolito als kardinaal uitermate moeilijk en hij keerde dan ook tijdelijk naar Hongarije terug. Hij wilde toen Ariosto medenemen, maar de poëet gevoelde er niet veel voor, zooals wij zullen zien. Van Hongarije begaf Ippolito zich in 't jaar 1518 naar de bruiloft van Bona te Krakau; hij was vergezeld door een luisterrijk gevolg van kanunniken en hovelingen, en door driehonderdzevenenzestig ruiters. Hij ging toen naar Polen en pauselijk legaat en bracht voor koning Siegmund een breve mede, alsook gelukwenschen van Leo X. Daar hij echter over het ceremonieel meningsverschil kreeg met Prospero Colonna, den voogd van Bona en in zekeren zin haar opperhofmeester op reis, nam hij geen deel aan de kroningsplechtigheid en keerde, na twee weken in Krakau doorgebracht te hebben, onvoldaan naar Hongarije terug.

(Wordt vervolgd).

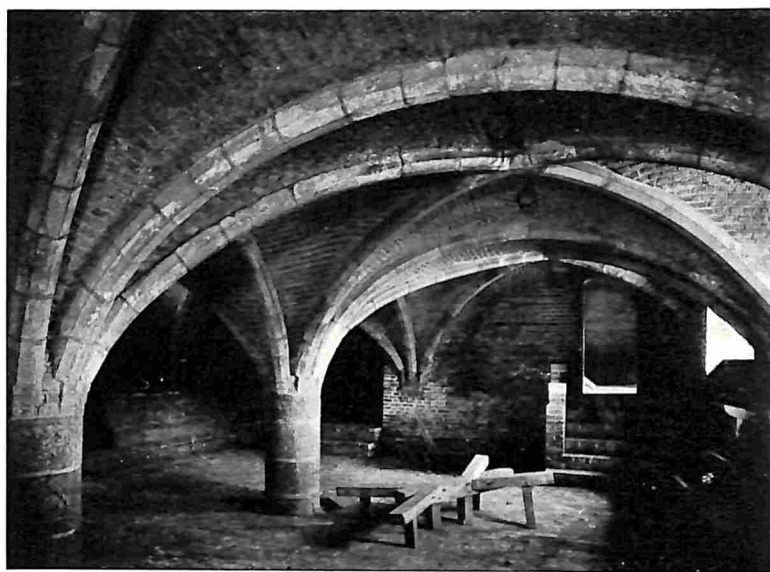

Foto C. Steenbergh.

GEWELVEN ONDER DEN STADHUISTOREN TE SLUIS.